

ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО. ФОЛЬКЛОРИСТИКА

УДК 821.161.2.12.08 «1940/1950»

Ігор ВАСИЛИШИН

ІСТОРИОСОФСЬКІ ТА ЕКЗИСТЕНЦІЙНІ МОТИВИ В ПОЕМІ М. СИТНИКА «ВИГНАНЕЦЬ»

У статті проаналізовано історіософські та екзистенційні мотиви в поемі М. Ситника «Вигнанець», розглянуто тематику твору, проблематику «безгрунтянства», виділено філософські ідеї «трагічного стоїцизму» і «трагічного оптимізму», що лежать в основі художньо-філософського осмислення автором проблем існування людини в епоху тоталітарних систем. Визначено, що феномен лірико-філософських текстів М. Ситника полягає саме в створенні ним картини поетичного буття як художньо-поетичної версії власного буття-у-світі.

Ключові слова: екзистенційні мотиви, історіософія, «трагічний стоїцизм», «трагічний оптимізм», епоха, апокаліптичні візії, тоталітарна система.

Михайло Ситник один із тих поетів ХХ ст. з яскраво вираженою «національно-екзистенціальною парадигмою» (П. Іванишин) в ліриці, про яких можна сказати, що нерозривний зв'язок життя і творчості, як у випадку з О. Стефановичем, творить власне поетичне буття-у-світі, своєрідну віртуальну модель світу, у якій стирається межа між реальним та ірреальним існуванням. Багато екзистенційно-філософських концептів, присутніх у лірико-філософських поезіях М. Ситника, – відчуження, провина, тривога, страждання, страх, епістемологічна самотність, відчай, розпач, «буття-до-смерті» – інтенсифікують й загострюють до максимуму поетове переживання тогочасної реальності. Тому можемо говорити про екзистенціальну парадигму в Ситниковій поезії. Як підкреслює Г. Токмань, визначаючи місце екзистенціальної парадигми в поезії, «екзистенціальна парадигма створюється, бо є в українській поезії екзистенціальна думка, є екзистенційні стани і розвиток, є можливість екзистенціального тлумачення образів, що мають неекзистенціальну сутність – є провокація художнього тексту» [12, с. 64]. Характеризуючи етапи його творчості, Б. Бойчук і Б. Рубчак підкреслюють: «Михайло Ситник – поет, що

в нього «життя і творчість» були справді нерозривною цілістю» [6, с. 239]. Заглиблення у власну екзистенцію давало змогу митцеві відтворити трагізм індивідуальної життєвої драми – драми емігранта-вигнанця, що знайде колись свою смерть на чужій землі.

Дорогу емігранта-вигнанця М. Ситник розпочав у 1943 році, потрапивши спочатку до Львова, потім до Праги. У 1944 році митець опинився на теренах Австрії, а згодом аж до заокеанської еміграції перебував у таборах ДіПі в Німеччині. У 1946 році вийшла третя збірка поета «Відлітають птиці», до якої увійшла поема «Вигнанець». М. Ситник не входив до кола «офіційних» мурівських письменників, проте брав активну участь у житті української літературної еміграції, зокрема був присутній на з'їздах, конференціях і літературних вечорах МУРу, часто виступав із читаннями своїх творів у таборах ДіПі. До списку «70 імен помітного значення для розвитку літературного процесу українського слова» зараховує митця У. Самчук, поетично описуючи приїзд письменників і літературознавців на Перший з'їзд Мистецького Українського Руху: «З різних широт планети Ді-Пі злітаються орли, музо-гайдамаки в Чигирин гуляти... З Фюрту Шевельов, Петров, Костецький, Полтава, з Мюнхену Косач і Степаненко, з Авгсбургу Шаян, Барка, Гарасевич, Чорний, з англійської зони Ситник і Ганна Черінь, ми з Костюком нагрянули з Оффенбаху... Не відомо звідки Багрянний, Риндик, Славутич... Лятуринська й Бажанський з місцевого табору...» [11, с. 23 – 24]. Описуючи в статті «Покоління Другої світової війни в літературі української діаспори» діяльність і загалом долю літературної молоді в «короткому таборовому спалахові культурно-літературного життя, І. Качуровський зазначає: «Ми лише вступали чи намагалися вступити до вже існуючих культурно-літературних організацій: до МУР-у в Німеччині, до Співки Українських Науковців, Літераторів і Мистців в Австрії. А приймали нас не надто охоче: так, відома скандальна історія з неприйняттям до МУР-у Михайла Ситника» [4, с. 564]. Уже пізніше І. Качуровський, коментуючи трагічні сторінки Ситникової біографії, сказав: «У повоєнні роки в Німеччині, де жив Ситник, створилося письменницьке об'єднання МУР – Мистецький Український Рух. Але Ситника не прийняли до цього об'єднання (де, до речі, не бракувало «нездар» і «випадківців») і в цьому, можливо слід

шукати першопричини поетового морального заломання» [5, с. 410]. Після завершення періоду «другої еміграції» М. Ситник опиняється за океаном, де довго й безуспішно намагається пристосуватися до нових життєвих реалій. «Доля емігранта химерна, – пише М. Неврлий. Коли такий поет, як Є. Маланюк, був в Америці якийсь час ліфтбоек, то Ситнику тим більше приходилось гірко. До Америки він приїхав без знання жодної західної мови, бракувало технічної освіти, а найголовніше – волі й спроможності адаптуватися в чужому середовищі, програмового відношення до життя й творчості. Переважала стихійність степового українця, імпульсивність людини невгамовного і всеохоплюючого серця, що його вважав Сковорода домінантним у психіці українця» [7, с. 14]. У чужій країні поет почуває себе «стороннім», закинутим у цей світ, рівень відчуження досягає в його свідомості максимуму, посилюючи відчуття самотності, спричиняючи нестерпний моральний і психологічний біль, виходом із якого з часом стає нав'язлива ідея смерті. Саме цей душевний біль виявляє себе в ліриці поета в постійному концепті «смерть», який є виявом епістемологічної самотності митця, який уже прийняв для себе останнє рішення. Причини трагічної загибелі М. Ситника 21 серпня 1959 року в чикагському парку й досі не з'ясовані. «Не витримали, – резюмує І. Качуровський, пішли на дно ще двоє з нашої лави: Михайло Ситник, який, можливо, був серед усіх нас потенційно найталановитіший, але спився і загинув, та Петро Карпенко-Криниця, що тинявся, як і Ситник, по Канаді й Америці...» [4, с. 565]. Пізніше 1993 р. в листі до М. Неврлого, як зазначає автор, І. Качуровський намагається «глибше зрозуміти смерть поета: «В останньому листі (десь тижнів три до загибелі) він (М. Ситник прим. І. В.) писав, що мав намір вчинити самогубство. Але ми не знаємо, чи то було самогубство чи вбивство. І якщо так, то котрі бандити його забили: місцеві чи післані здалека? Він був тяжко поранений і помер не прийшовши до свідомості» [7, с. 14]. Відчуження і несприйняття чужини, що вилилося в невіршений екзистенційно-психологічний конфлікт («кошмарна боротьба з власними демонами та з непривітним оточенням» [6, с. 238]), врешті-решт спричинили трагічну загибель поета в чикагському парку на тридцять дев'ятому році життя. «Позитивно оцінюючи поезію М. Ситника, – підсумовує

М. Неврлий, треба, одначе, сказати, що в ній переважають біль, смуток і розпука. Їх, попри те, що сказано вище, породила втрата Батьківщини, без якої поет Ситникового «натурелю» не міг жити. Він, мов та рослина, що цвіте й розвивається лиш на рідному ґрунті. Пересади її на інший – вона не прийметься, загине» [7, с. 16]. Втрата Вітчизни рівнозначна для поета втраті сенсу життя, вона породила глибоку самотність, відчуття екзистенційної порожнечі, тому М. Ситник, особливо в роки заокеанської еміграції, постійно заглиблюючись у психічно-особистісні переживання, саморефлексію, часто балансував на межі життя і смерті.

У повоєнних творах М. Ситника, зокрема в поемі «Вигнанець», про екзистенційні мотиви можна говорити з огляду на те, що в поезіях цього періоду домінує образ людини в «межовій» ситуації, приреченій на довічне блукання по чужих теренах. Тому повоєнна лірика митця в основному автобіографічна, де через призму ліричного героя чітко проглядається авторське «я». «Емігрант почуває себе позбавленим чогось абсолютно головного. Він відчуває нестачу тієї конкретної опори, яку тільки одне б могло йому дати – приналежність до глибин власної землі» [9, с. 168], – зазначає французький літературознавець і критик Жан-П'єр Рішар. Поезія М. Ситника стає не тільки виразником внутрішнього «я», але і його спасінням від абсурду життя в умовах несприйняття чужої землі, в умовах «безґрунтяства», яке загостило екзистенціальний конфлікт між прагненням рідної землі й неможливістю повернення. Схожі мотиви знаходимо і в інших поетів «другої еміграції», зокрема в поетично-філософському рефрені М. Ореста («Днів тіні йдуть – без барви, без лица, // Життя гнітить, мов книга беззмістовна...» [8, с. 100]), у поезіях Є. Маланюка, у яких втрачена поетом, «приреченим на еміграцію» (Т. Салига), Україна стає символом «чорного раю» («Ісход II»), у самотній, забутій Богом Україні Т. Осьмачки. У статті «Лірика Миколи Руденка» І. Качуровський, виділяючи одну з основних тем у творчості обох поетів, акцентує: «Тема землі, з якою поет (М. Руденко – прим. І. В.) органічно пов'язаний, – одна з основних у його ліриці. Цей зв'язок із рідною землею у нього не надуманий, а безпосередній, внутрішній. «Антеїстична», так би мовити, сторона його творчості дещо нагадує лірику Михайла Ситника,

Руденкового однолітка, який не міг пристосуватися до умов еміграції – і загинув» [4, с. 654].

У творах М. Ситника повоєнного періоду домінує тема втраченої Вітчизни. «Загострена емоційність, інколи майже наївна безпосередність виливались із його серця залежно від настрою, обставин, ситуації, оточення. І при цьому де б він не був, що б не робив він за роки своєї поетичної творчості, він почав і закінчив їх, не розгубивши ані крихти синівської, широкі і відданої любови до батьківщини-України» [2, с. 435], – підкреслює М. Вірний. Складна доля українця, що опиняється на чужині, трагедія цілого народу в епоху тотального винищення – складові частини повоєнної творчості поета. І, власне, завдання, яке ставить перед собою автор у поемі «Вигнанець» – показати трагічну долю людини, що потрапила в жорна двох людиноненависницьких систем на зламі епох, людини, яка, проте, в «екзистенціальній ситуації» страху, жорстокості, люті, ненависті і смерті, пори все усвідомлення трагічності своєї долі, змогла зберегти свою неповторну автентичність, духовну міць, моральну чистоту, своє внутрішнє «я», не заплямоване світом насилля і зла. Розкриваючи погляди екзистенціалістів на світ мистецтва, О. Астаф'єв зазначає: «Зміст художнього твору – еквівалент екзистенціальної ситуації. Творчість має відкрити трагічну правду життя, щоб зміритися з нею у героїчному відношенні. Художнє слово повинно або впоратися із демонічною ницістю світу, або засвідчити руйнацію людини і дійсності і таким чином активізувати трагічне усвідомлення індивідом своєї долі. Так чи інше мистецтво зіштовхується з «абсолютом», який постійно нагадує, що центром світу є людина, її неповторна екзистенція» [1, с. 202]. Ліричний герой поеми «Вигнанець» український селянин Максим опиняється на перехресті двох тоталітарних систем – сталінської та нацистської. Бажання простого херсонського селянина повернутися на рідну землю й страх перед насильницькою репатріацією складають основний екзистенціальний конфлікт поеми. Історіософські мотиви в поемі тісно переплітаються з екзистенційними: доля людини та її роль в історії, як складової будь-якого історичного процесу, філософське осмислення трагічних сторінок історії, переживання трагічної дисгармонії світу, відчуження від навколишнього світу, крах епохи, що

позбавляє людину права жити на рідній землі, змушує стати вигнанцем і поневірятися по чужих світах. Поет порушує історіософське питання: у чому полягає сенс історичного буття індивіда? Сюжет твору композиційно поділений на три частини, зміщені в часі: довоєнний період (у спогадах ліричного героя) і війна, завершення війни, повоєнні роки. У центрі поеми образ Максима – селянина-виганця, змушеного покинути батьківщину й «бурлакувати» в чужих землях. Наскрізним у творі є екзистенційний мотив дороги на захід, як трагічного хресного шляху, що далі й далі віддаляє героя від його Батьківщини («рідного Херсону»), бо існування українського селянина без рідного ґрунту символізує духовну смерть: спочатку це терени Західної України, де галицькі селяни, як брата, приймають його в «гостинний дім», потім Польща, яка запам'ятовується йому «злыми образами», «холера», «бидло»; Німеччина, що «йому відкрилася, немов труна», і врешті-решт перспектива останньої заокеанської мандрівки без надії на повернення до рідної землі. Цю дорогу екзистенційної безвиході, у якій з кожним кроком на захід «надії меншали, мов срібні птахи», поет передає короткими яскравими штрихами: «забрьохані і незугарні коні», що понуро тягнуть дорогою дивовижного херсонського воза; скрипіння давно не мазаних сухих коліс, які вже третій рік поспіль котяться чужими дорогами, граючи жалібно на нервах; «сліпа нудьга, що ворухиться, як стерво», дедалі посипаючи скроні Максима білою сивиною. Автор показує долю героя в історичній ретроспективі страшної людиноненависницької епохи тоталітаризму, жертвами якої стали мільйони українців: страшний голодомор 33-го року, під час якого померли жінка й діти Максима, що стає для нього крахом «Роду й Дому» (Є. Маланюк), вириваючи з корінням з рідного ґрунту; роки, проведені в сталінських таборах «смертної Караганди», де той «вісім літ довбав їдку руду»; «лиховісна банда», що принесла в його дім страшну біду, змушують героя покинути рідну землю й шукати свою долю на чужих теренах. Поневіряння по чужих землях, приниження, образи й знущання, тяжка рабська праця на чужинців – усе, що приготувала доля вигнанцеві. Щоб підкреслити й посилити відчуття чужинності німецької землі, у якій опиняється вимушений мандрівник, М. Ситник часто використовує варваризми: «німецький брот», який застрягає в

горлі, «бургомістри», надугі, мо сичі, «бавер», «кнехти», «остівці». Знуцання німецького господаря, нелюдське ставлення, коли «баварець за якусь дрібницю, немов скотину, по обличчі бив», викликають у Максима почуття ненависті, «дикої люті і злоби», бажання помститися за жорстоке і несправедливе приниження, проте щира душа українського селянина, вихованого на основі християнського розуміння добра і зла, всепрощення, здатна через духовний і моральний катарсис відмовитися від помсти. Герой, бачачи розгубеного, зніяковілого і переляканого нашествия «советський» військ і крахом Німеччини «тупого бавера», прощає йому все скоєне зло. У цей важкий час єдиною відрадою для Максима стають спогади-марення про рідну землю, болючі, тривожні, страшні і, водночас, такі бажані:

Тепер лиш снів про золотаве море
Херсонських неповторних рідних піль
І забував він про найбільше горе,
Що вдома пережив, перетерпів.

Херсонщина вставала, наче казка,
В стривожених і напівмертвих снах,
І ця коротка мила Божа ласка
Була йому, як щастя і як жах [10, с. 86].

Кінець війни, окрім радості, знову приносить тривогу і вселяє страх, знову змушує героя рухатися далі на захід «від червоних марив», від диявольських «заграв» добре знайомого йому «советського» режиму, що розповзається поволі по теренах Європи: червоні прапори, недопалки, самогон, полювання людоловів-енкаведистів – ірреальна картина тоталітарної дійсності. Завершення війни вселяє тривогу й жах і в людей, які вимушено опинилися на чужій землі, адже вони «не вмерли за своїх вождів», за що будуть звинувачені в зраді і страчені або знову опиняться в концтаборах «родіни»:

Влітає в серце страх, як вісник смерти,
І жах тремтячі крила розпростер [10, с. 88].

Саме такі відчуття викликає в багатьох українців повернення з теренів Європи на сталінську «родіну». Герой стає свідком жорстокого дійства, «дикого карнавалу», під час якого

колишні в'язні концтаборів, «шаліючи від помсти й злоби», розправляються з нацистами:

Повисли на стовпах нацистів туші.

Це – смерть за смерть, це глум – за їхній глум.

В баварських рестораціях «Катюша»

Хрипить, пищить, як тризна і тріумф [10, с. 88].

Апокаліптична сцена страшної помсти повсталих з мертвих в'язнів нацистських концтаборів передає атмосферу жорстокості й звірячої люті, що принесла у світ страшна війна, завершення якої разом із відчуттям перемоги принесло розуміння величезної прірви бездуховності, моральної ницості, у якій опинилася людина, що роками жила в атмосфері ненависті, страху й жорстокості. Лють, помста, кров, знищення, зловісне «хрипіння» «Катюші», фантазмагоричний тріумф, пов'язаний зі смертю, – наслідки страшної трагедії зіткнення двох тоталітарних режимів, між жорнами яких опинилася людина в «розбожнену» епоху. Проте головний герой, незважаючи на завдані йому страждання, не бере участі в страшній кривавій помсті, бо християнська духовність і моральні чесноти, «чиста душа» не дозволяють йому знущатися з переможеного ворога, добивати його, незважаючи на все скоєне ним зло:

А все ж душа його прозора й чиста

Й не діло це його хазяйських рук,

Палити і душити злих фашистів

Торкатися руками цих гадюк [10, с. 89].

Поет створює блискучий психологічний портрет українського селянина, для якого терпимість, доброта, людяність, уміння прощати, віра, християнські духовні й моральні цінності є основними засадами його ментальності, а невтомна праця на рідній землі, спілкування з нею – сенсом життя.

Війну й повоєнні роки об'єднує відчуття всеохопного страху й екзистенційної безвиході, коли людина, загнана в пастку, потрапляє в замкнуте коло тоталітарних систем, виходом з якого є вигнання, неволя або смерть. Присутність людоловів-енкаведистів, що вивозять на «родіну» людей, змушує осмислити багатьох трагедію такого «повернення» на рідну землю, де немає майбутнього, бо над ними постійно висітиме антигуманне сталінське тавро «зрадника батьківщини». У повоєнні роки доля

жене Максима далі, за океан, залишаючи йому лише спогади про рідну Херсонщину. В останньому розділі поеми кульмінаційною стає зустріч двох емігрантів-вигнанців на Майні: автора та його героя, перед якими в майбутньому спільна дорога за океан і спільний біль, тому що океан – це своєрідна символічна межа, перетнувши яку вони остаточно позбавляться навіть ілюзорного відчуття присутності Вітчизни. Для обох розірвати останній зв'язок з Україною – означає пройти дорогою неповернення, дорогою духовної смерті («скриплять колеса, наче перед смертю...»), бо назад вороття немає. Цей біль непоправної втрати й болісного відчуття провини від безсилля поет передає в рядках:

Ну, як мені було все передати,
Ну, як, скажіть, йому я відповім,
Що над усе мені дорожча Мати,
Залишена у Києві моїм.

Та рідна Мати, що в страшних руїнах
Розп'ята на поруганих хрестах,
Що в неї ім'я – ненька Україна,
Що честь її, як заповідь свята [10, с. 92].

Образ вигнанця Максима перегукується з образом українського селянина Івана Дідуха («Камінний хрест» В. Стефаніка), котрий виступає в новелі як втілення самовідданої любові до рідної землі, працьовитості, страждання й горя українського народу, для якого вимушена еміграція є духовною смертю. Проте історія кладе на плечі емігранта Максима багаж набагато страшнішого життєвого досвіду як свідка злочинів проти людини й людства двох сатанинських тоталітарних режимів, які все-таки не в силі зламати його український дух, знищити в його душі той предківський ґрунт, закорінений у ньому генетично, ту народну філософію життя, чи, швидше, життєву мудрість, притаманну національній ментальності українця. Апофеозом віри, життєствердження й надії стають рядки поеми, у яких автор проголошує:

Я тільки ще раз хочу нагадати
Прибитим горем рідним землякам,
Що нас чекає наша Божа Мати
Із вірою в очах, з хрестом в руках [10, с. 93].

Ні час, ні простір не зможуть зламати миролюбного українського народу, – робить висновок поет. «Трагічний стоїцизм» і «трагічний оптимізм», як основа української суспільної і поетично-філософської думки, стають домінантою повоєнної творчості М. Ситника, визначаючи екзистенційну спрямованість поетичного буття-у-світі митця.

Правда художнього слова М. Ситника в його віршах-спогадах, віршах-сповідях, поемах повоєнного періоду звучить болоче, гостро й безкомпромісно, бо саме його творчість і є тим єдино реальним і єдино можливим для митця існуванням у чужих реаліях, у яких він відчуває себе закинутим і «стороннім», проте продовжує жити лише завдяки своєму слову, що є сповіддю поета перед людьми і світом. Як зазначає М. Гайдегер, «Поезія – це установлення буття за допомогою слова... Речі починають сяяти лише після того, як ми первинно назвемо Богів, а сутність речі перейде у слово. Тоді людське існування отримує сильні зв'язки й основу. Сповідь поета є установленням не лише тому, що вільно обдаровує, але й тому, що дає сильну основу людському існуванню» [3, с. 353]. Тому феномен лірико-філософських текстів М. Ситника полягає саме в створенні ним картини поетичного буття як художньо-поетичної версії власного буття-у-світі. Лірика митця воєнного і, особливо, повоєнного періодів репрезентує екзистенційно-філософський тип мислення, реалізація якого на рівні поетичного тексту з властивою йому художньою і стильовою специфікою, поетикою створює модель поетичного буття письменника, стає виразником його духовного світу, розкриває світовідчуття і світобачення митця через призму його втраченої назавжди Вітчизни.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Астаф'єв О. Лірика української еміграції: еволюція стильових систем / Олександр Астаф'єв. – К., 1998. – 314 с.
2. Вірний М. Михайло Ситник. Творчі періоди поета / Микола Вірний // Українське слово. – К.: Рось, 1995. – Т. 4. – С. 432 – 435.

3. Гайдеггер М. Навіщо поети? / Мартін Гайдеггер // Слово. Знак. Дискурс: антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / [ред. М.Зубрицька]. – Львів: Літопис, 1996. – С. 182–197.

4. Качуровський І. Променисті силуети: лекції, доповіді, статті, есеї, розвідки / Ігор Качуровський. – Мюнхен, 2002. – 798 с.

5. Качуровський І. «Цвіт папороті» Михайла Ситника (Радіоскрипт) / Ігор Качуровський // Ситник М. Катам наперекір: поезії, проза, спогади / [упорядн. М. Неврлий, Г. Булах]. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 1998. – С. 13–23.

6. Координати. Антологія сучасної української поезії на заході: [у 2 т] / [упор. Богдан Бойчук і Богдан Т. Рубчак]. – Нью-Йорк: Сучасність, 1969. – Т. 2. – 1969. – 487 с.

7. Неврлий М. З Україною в серці своєму / Микола Неврлий // Ситник М. Катам наперекір: поезії, проза, спогади / [упорядн. М. Неврлий, Г. Булах]. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 1998. – С. 13–23.

8. Орест М. Держава слова: вірші та переклади / Михайло Орест / [упор. / автор. передм. С.Павличко]. – К.: Основи, 1995. – 526 с.

9. Рішар Ж.-П. «Смерть та її постаті» / Жан-П'єр Рішар // Слово. Знак. Дискурс / [ред. М.Зубрицька]. – Львів: Літопис, 1996. – С. 166–179. – (Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст.).

10. Ситник М. Катам наперекір. Поезії, проза, спогади / Михайло Ситник / [упорядн. М. Неврлий, Г. Булах]. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 1998. – 448 с.

11. Самчук У. Плянета Ді-Пі. Нотатки й листи / Улас Самчук. – Вінніпег, Канада, 1979. – 354 с.

12. Токмань Г. Проблема окреслення філософської парадигми в художній літературі / Ганна Токмань // Сучасний погляд на літературу: зб. наук. праць. – К., 2006. – Вип. 10. – С. 61–72.

И. ВАСИЛИШИН

ИСТОРИОСОФСКИЕ И ЭКЗИСТЕНЦИАЛЬНЫЕ МОТИВЫ В ПОЭМЕ М. СЫТНИКА «ИЗГНАННИК»

В статье проанализировано историософские и экзистенциальные мотивы поэмы М. Сытника «Изгнанник», рассмотрено тематику и

проблематику «беспочвенности», выделено философские идеи «трагического стоицизма» и «трагического оптимизма», лежащие в основе художественно-философского осмысления автором проблем существования человека в эпоху тоталитарных систем. Определено, что феномен лирико-философских текстов М. Сютника состоит именно в создании им картины поэтического бытия как художественно-поэтической версии собственного бытия-в-мире.

Ключевые слова: экзистенциальные мотивы, историософия, «трагический стоицизм», «трагический оптимизм», эпоха, апокалипсические визи, тоталитарная система.

I. VASYLYSHYN

HISTORIOSOPHICAL AND EXISTENTIAL MOTIVES IN POEM M. SYTNYK «EXILED»

Mikhail Sytnyk one of those poets of the XX century with a distinct «national existential paradigm» in the lyrics, of which we can say, that the inextricable link between life and work, creates their own poetic being-in-the-world, kind of virtual world model. In the post-war works of Sytnyk, including the poem «Exiled», about existential motives we can talk just looking at the fact that the poetry of this period is dominated by the image of man as a «boundary» situation, doomed to a wandering life in strange territory. Therefore, the post-war artists lyrics are mostly autobiographical, where is clearly visible authors «I».

The task that sets the author of the poem «Exiled» show the tragic fate of a man who fell into the millstone of two misanthropic systems at the turn of ages, a man who, however, in the «existential situation» of fear, cruelty, rage, hatred and death, despite all the awareness of the tragedy of their fate, was able to maintain its unique authenticity and spiritual strength, moral purity his inner «I», not tainted by world of violence and evil. The lyrical hero of the poem «Exiled» Ukrainian peasant Maxim finds himself at the crossroads of two totalitarian systems Nazi and Stalinist. Simple Kherson peasant desire is to return to his homeland and fear of forcible repatriation constitute the main existential conflict in poem. Historiosophical motives in the poem closely interwoven with existential: the fate of man and his role in history as part of any historical process, philosophical understanding of the tragic pages of history, experiencing the tragic disharmony world alienation from the surrounding world crash era that deprives a person of the right to live in native land forces to become a fugitive and wander through strange worlds. History puts on the shoulders of immigrant Maxim baggage of terrible experiences as a witness crimes against man and humanity of two totalitarian regimes which are

still unable to break his spirit, destroy his soul forefathers soil, rooted in it genetically, folk wisdom inherent in the national Ukrainian mentality.

The «tragic stoicism» and «tragic optimism» are the dominant post-war works of M. Sytnyk defining poetic existential orientation being-in-the-world artist.

Key words: existential motives, historiosophical, «tragic stoicism», «tragic optimism», epoch, apocalyptic visions, totalitarian systems.

УДК 82.0-2(410.1+438+477)

Леонід ЗАКАЛЮЖНИЙ

**НОВІТНЯ ТЕАТРОЗНАВЧА ПАРАДИГМА ТА РОДО-
ЖАНРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ В СУЧАСНІЙ ДРАМАТУРГІЇ
(«IN-YER-FACE THEATRE», «POKOLENIE PORNO»,
«НОВАЯ ДРАМА»)**

У статті розглянуто вплив новітньої театрознавчої парадигми, запропонованої німецьким ученим Г.-Т. Леманном у праці «Постдраматичний театр», на інтермедіальні процеси в британській («In-Yer-Face Theatre»), польській («Pokolenie Porno») і російській («Новая драма») драматургії 1990-х–2000-х рр. Актуальність роботи зумовлена необхідністю компаративістського дослідження трьох різних національних варіантів «нової драми» з огляду на родо-жанрові трансформації, викликані зверненням сучасних авторів до перформансу, живопису, музики, кіно, телебачення, нових медіа, а отже – еволюцію драми від вербальності до перформативності.

Ключові слова: драма, театр, драматичний текст, театральний текст, інтермедіальність, постдраматичний театр.

На зламі ХХ–ХХІ століть у європейській драматургії формується феномен так званої «нової драми» («new writing»), який уже став предметом численних наукових, щоправда, переважно літературно-критичних чи театрознавчих розвідок, насамперед присвячених британському «In-Yer-Face Theatre» [10; 13] і спорідненим із ним явищам у польській («Pokolenie Porno») [11] і російській («Новая драма») [4] літературах. Усі три згадані течії формуються під впливом театрознавчої концепції, запропонованої німецьким ученим Гансом-Тісом Леманном у праці